

Foto: TriArt

Taikon

Katarina Taikon var den svensk-romska författaren vars böcker och aktivism förändrade levnadsvillkoren för tusentals människor. Filmen Taikon tecknar inte bara ett porträtt över en medborgarrättskämpe som kommit att kallas "Sveriges Martin Luther King" och de människor som stod på hennes sida. Den ger även en inblick i det Sverige och den tidsanda som hon kämpade mot. Filmen synliggör hur antiziganismen är en del av Sveriges historia – och nutid. Samtidigt visar filmen att organiserad kamp kan skapa möjligheter till förändring.

Denna filmhandledning ingår i Filmpedagogiskt paket för undervisning om de nationella minoriteterna.

Om filmhandledningen

Denna filmhandledning ingår i Filminstitutets satsning Filmpedagogiskt paket för undervisning om de nationella minoriteterna. Om det är inom ramen för temat nationella minoriteter som du har tänkt att visa Taikon så kan du med fördel börja med att titta på vår huvudhandledning som ger en övergripande ingång till vilka de fem nationella minoriteterna är och på vilka grunder de erkänts som nationella minoriteter.

Filmen och läroplanen

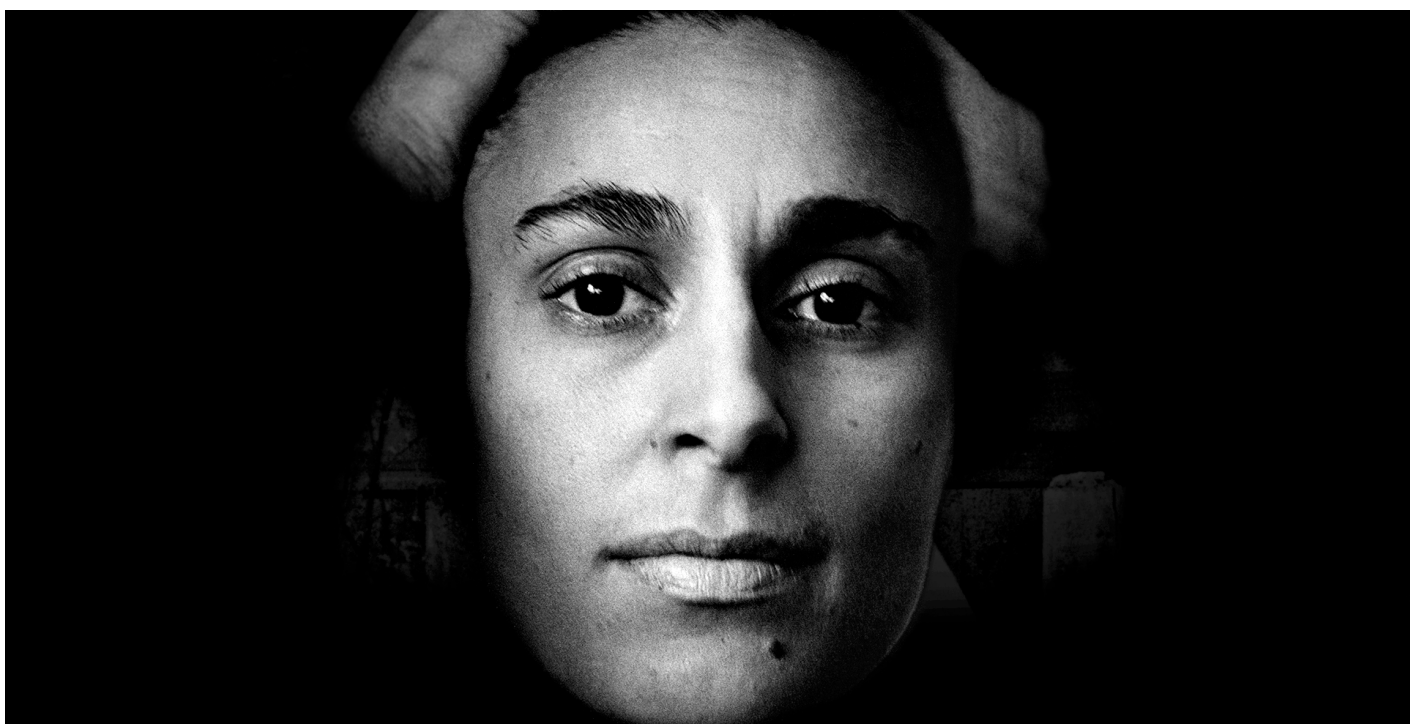
Skolan ansvarar för att varje elev ska få kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia. Eleverna ska även ha fått ”förståelse för och kännedom om att det finns särskild lagstiftning för att skydda de nationella minoriteternas möjligheter att bevara och utveckla sina språk och kulturer”. Taikon är en utmärkt utgångspunkt för att undervisa om den romska minoriteten i Sverige i enlighet med läroplanens mål. Filmens skildring av Katarina Taikons liv och kamp för romers rättigheter knyter effektivt ihop då- och nutidsperspektiv på sätt som främjar skolans uppgift att elever ”genom ett historiskt perspektiv” kan ”utveckla en förståelse för samtiden och en beredskap inför framtiden”. I filmen får vi även höra romani.

Romerna och Sverige

Romer härstammar från norra Indien och tros ha anlänt till Europa någon gång på 1200-talet. Deras väg har alltsedan dess kantats av diskriminering, förföljelse, förslavning och folkmord. Sveriges behandling av romer skiljer sig inte nämnvärt från andra länder på den punkten; tvärtom utgör romer en minoritet som ända in på 1970-talet utsattes för ett av de grövsta tänkbara statssanktionerade övergreppen i en förmodad rättsstat – nämligen tvångssterilisering.

De första romerna anlände till Sverige på 1500-talet, men under kommande århundraden skulle olika diskriminerande lagstiftningar hålla romer utanför svenska samhället. Nya romer förbjöds invandra och de som redan bodde här förbjöds i långa perioder bli bofasta. Genom att förbjuda romer att stanna mer än en kort tid i en kommun såg Sverige till att hålla svenska romer utanför samhället. Det var omöjligt för romer att ta fasta jobb och för romska barn att gå i svensk skola.

Mellan 200 000 och 500 000 romer (alltså uppemot en fjärdedel av hela det romska folket) mördades i nazisternas koncentrationsläger. Även om Sverige officiellt förhöll sig neutralt till den tyska nazistregimen infördes en svensk steriliseringslag under perioden, präglad av rasbiologiska föreställningar. Mellan 1934 och 1976 steriliserades i Sverige 63 000 personer – uppskattningsvis hälften under tvång. En särskilt utsatt grupp var det romska resandefolket.

Romer och svensk film

Det var inte förrän på 1950-talet som röster höjdes för romers mänskliga rättigheter och som en rad förändringar skedde i den svenska politiken. 1959 fick romska barn för första gången gå i svensk skola. Det var även först nu som vuxna romer fick rösträtt. Men samtidigt inledde en hård assimileringspolitik för att radera romsk kultur. Inte förrän år 2000, när romerna erkändes som nationell minoritet, erkändes även deras rätt att vara romer och samtidigt vara en del av Sverige. I praktiken har den strukturella diskrimineringen av romer fortsatt. Så sent som 2013 avslöjade Dagens Nyheter att Skånepoliserna förde ett slags rasregister över ostraffade romer, däribland barn.

Romernas minoritetsspråk kallas bland annat romani chib. Det är ett indoeuropeiskt språk som är nära besläktat med hindi och urdu. På romernas historiska vandring från Indien till Europa har låneord från bland annat turkiska, grekiska och östeuropeiska språk införlivats. Samtidigt har romani haft en stark inverkan på majoritetsspråken, så även i Sverige. Ett av svenskans vanligaste ord – tjej – kommer från romani. Även slanguttryck som jycke och vischan är hämtade från romani chib.

Romernas nationaldag infaller den 8 april varje år. Den romska flaggan, som godkändes 1971, har precis som den indiska flaggan ett hjul i mitten. Det symboliserar både romernas historiska koppling till Indien och deras vandringstradition.

Sverige har en lång historia av att skildra romer på stereotypa sätt. Viktor Rydbergs klassiska roman *Singoalla* (1857) etablerade tidigt den stereotyp som Katarina i Taikon träffsäkert kallar en ”romantiserad vulgäruppfattning” av romska flickor. I allt från konst till litteratur och senare filmer har den romska flickan framställts som ett mörkt, mystiskt, sexualiserat naturväsen som förför den blonda hjälten och därigenom hotar den svenska civilisationen (ett slags mytologiskt förstadium till en annan djupt rotad stereotyp: den romska spåkvinnan som förbannar hjälten).

Singoalla filmatiserades 1949 (regi: Christian-Jacque), en tid då djupt rasistiska stereotyper utgjorde ett återkommande inslag i svensk film. Filmer som *Folket i Simlångsdalen* (Theodor Berthels, 1924/Åke Åhberg, 1947) var gjorda av och för en majoritetssvensk publik som kunde odla sin känsla av överlägsenhet gentemot de kriminella, knivsvingande ”tattarna” (ett än idag vanligt förekommande skällsord som historiskt varit en nedsättande benämning på det romska resandefolket). Denna typ av så kallade ”tattarfilmer” fortsatte att produceras ända fram till 1960-talet.

Det var även under denna period som 16-åriga Katarina Taikon fick rollen som romsk flicka i Arne Sucksdorffs kortfilm *Uppbrott* (1948) – en ovanligt varm men romantiserad skildring av livet i ett romskt läger under Årstabron i Stockholm. Året därpå erbjöds Katarina och systemen Rosa liknande roller i *Smeder på luffen* (Erik

Foto: TriArt

Foto: TriArt

”Hampe” Faustman, 1949). I dokumentären *Taikon* får vi höra hur Faustman uppmanade Katarina och Rosa att lägga till med en brytning som de inte hade – han menade att de var för välartikulerade och att ”då blir det inte trovärdigt.”

- Fundera på innebörden av att en filmregissör uppmanar två romska flickor att prata ”sämre” svenska än de gör för att det ska bli ” trovärdigt” att de är romer. Vad säger anekdoten om hur stereotyper fungerar? Kan ni komma på liknande exempel? Vad tror ni att effekterna blir av att minoriteter förväntas bete sig på sätt som gör att de inte uppfyller kraven för att vara svenskar?

Katarinas Katitzi-böcker kom att bli banbrytande i det att de skildrar en romsk uppväxt från ett romskt perspektiv. För de barn som hade missat böckerna blev TV-serien (Ulf Andréé, 1979) kanske det första mötet med en självbiografisk skildring av ett romskt barns uppväxt under en tid då diskrimineringen var så institutionaliserad att romska barn inte ens fick gå i svensk skola.

- Fundera på skillnaden mellan att skildra minoriteter utifrån och att personer från minoriteterna får skildra sina egna erfarenheter. Vad kan vi lära oss av den sortens perspektivskifte?

På senare år har en handfull svenska filmer försökt belysa romers situation utan att reproducera stereotyperna. Dokumentären *Lindy the Return of Little Light* (Ida Pärsson Lennerberg, 2019) följer artisten Lindy Larsson, som brottas med sin identitet som resande och homosexuell. *Till drömmarnas land* (Victor Lindgren, 2019) skildrar vänskapen som uppstår mellan två unga

tjejer – en utsatt rumänsk-romsk EU-medborgare och en majoritetssvensk flicka. I dokumentären *Josefin & Florin* (Ellen Fiske/Joanna Karlberg, 2019) får vi istället följa kärleksrelationen mellan den 22-årige rumänsk-romske tiggaren Florin och den 38-åriga svenska singelmamman Josefin. Den svartvita roadmovien *Sophelikoptern* (Jonas Selberg Augustsén, 2016) följer tre unga romer på en bilresa genom Sverige och ingår i en planerad filmserie på alla fem nationella minoritetsspråk.

Handling

Redan före första bilden kommer hörs det omisskännliga ljudet av ett demonstrationståg. En svart-vit arkivbild från ett fackeltåg på Sergels torg tonas in. Demonstranterna skanderar ”Låt dem stanna! Låt dem stanna!”. Plakat och banderoller lyder ”Sparka ut oss också”, och ”Sverige smiter”. En serie klipp visar journalister och fotografer som intervjuar Katarina Taikon om huruvida hon har hopp om att beslutet ska ändras.

Olof Palme ses tala i en radiomikrofon, han ställer frågan om vad svenskar kan göra för romerna. Katarina Taikon talar på Sergels torg: ”Vi vet, och ingen ska säga att de inte vet, att dessa människor förföljs på grund av sin härkomst. De är förvägrade skolor, bostäder och arbete. Ni måste fatta detta! Det är er plikt att begripa det!”.

Filmens titel tonas fram i vita bokstäver mot svart bakgrund. En bild i färg som visar fram ett typiskt svenskt gryningslandskap, dimma över en sjö, tonas fram medan en röst berättar om uppväxten i Sverige på 30-talet. Den talar om turen att födas på sommaren, då många barn dog i de kalla tälten. Den berättar om mamman som dog och storasystem Rosa som fick ta hand om de andra barnen. En bild på en äldre kvinna som kommer ut ur ett hus och som börjar beskära växter.

En annan röst börjar berätta om uppväxten: hur mamman dött när Katarina bara var 6 år, hur farfar föddes i Ungern och senare flyttade till Ryssland. I halvbild ser vi den äldre kvinnan som genom en bildtext beskrivs som ”Rosa Taikon, silversmed, syster”. Rosas berättelse varvas med arkivbilder. När Rosa talar om att familjen försörjde sig på smide syns ömsom stillbilder, ömsom rörliga bilder på män som smider och förtennar. På samma sätt visualiseras Rosas berättelse om syskonen med långsamma inzoomningar på stillbilder på barn. Livet med pappa Taikon som drev ett stort tivoli på den tiden skildras och hur brodern Paul försvarade syskonen mot påhopp från barn som kastade sten.

På detta sätt rullas berättelsen om Katarina Taikons liv och människorna omkring henne fram. Inte minst system

Rosa är central i filmens beskrivning av Katarina. Med hjälp av arkivbilder samt intervjuer med Rosa liksom med Katarinas dotter, son, svägerska, make och vänner, väver filmen ett stycke viktig samtidshistoria. Dessa intervjuer förstärks av stämningsskapande musik. Även utdrag ur spelfilmer får illustrera vissa biografiska delar ur Katarinas liv eller agera exempel på den form av exotisering som kringgärdar representationen av romerna i populärmedia.

På så sätt fortsätter berättelsen; från Katarinas flytt till Norrland och uppväxt på barnhem, genom andra världskriget och Per Albin Hanssons tal om ”samma rätt för alla till samhällelig vårdnad”. Detta uttalande kontrasteras med berättelser om hur det var att växa upp i tältlägrens kyla med ständiga förflyttningar och utan möjlighet att gå i skola. Katarina Taikons berättelse handlar om att bli bortgift som barn och efter att som tonåring flytt till Stockholm genom medverkan i film och teater plötsligt bli en del av 50-talets grupperingar av konstnärer, författare och skådespelare.

Filmen berättar om hur Katarina träffade sin blivande make Björn Langhammer. Hur vänskapen med musikern och aktivisten Hans Caldaras växte fram. Det berättas om glassbaren Katarina drev ett tag och om hur hennes politiska patos växte fram under de tre åren på Birkagårdens folkhögskola.

1963 släpps Katarinas debutbok *Zigenerska*. Filmen visar hur boken placerade Katarina som förkämpe för romerna och att hon likställs med Martin Luther King. Vidare behandlas hennes arbete för allas rätt till bostad, skola och arbete kommer att bli ett av hennes livsverk.

Filmen beskriver hur Katarina lyckades inkludera romernas kamp i första majtåget 1965. Frågan om utbildning för alla och därmed vuxenutbildning för romer stod högt på dagordningen för den romska kampen. Katarinas dotter Angelica konstaterar att mamman ju faktiskt lyckades ”tömma de läger som fanns kvar”. Katarina börjar engagera sig för asylsökande romer, bland annat ”de 47 franska familjerna”. Hon kommer ett ägna dygnets alla timmar åt kampen för romers rättigheter med hjälp av bland andra Rosa Taikon, Björn Langhammer, Bernd Janusch, Berit Langhammer, Hans Caldras och Thomas Hammarberg.

När Palmes regering till slut väljer att utvisa ”de 47” visar filmen hur Katarina upplever det som ett svek. I den här vevan börjar hon skriva Katitzi-böckerna. Barnen är enligt henne vägen till förändring. Hennes dotter berättar att Katarina, trots den enorma framgången med Katitzi-böckerna, mådde mycket dåligt i perioder vilket

bland annat medförde långa perioder av alkoholmissbruk. 1981 fick hon en hjärnstamsskada till följd av ett hjärtstillestånd. Filmen iscensätter hennes sista tid fram tills att hon, efter 13 år i koma, avled 1995. Filmens sista scen visar hur Rosa Taikon tar emot Olof Palmes minnespris och hur hon i sitt tacktal säger att hon delar priset med sin syster Katarina.

Den svenska antiziganismens historia och nutid

I filmen säger Hans Caldaras att Sverige gärna pekade finger åt Sydafrikas regim eller rassegregeringen i USA men att Sverige var blind inför det egna apartheidssystemet som utestängde romer från fast bostad, skolgång och arbete. Filmen visar även att representationen av romer i spelfilmen, i de journalistiska frågorna och tv-reportagen, bidrog till att konstruera en rasistisk stereotyp om romerna. Denna gjorde gällande att de var ovilliga att stanna på en och samma plats, ointresserade av undervisning, och var ”vilda” och med en ”eld i bröstet”.

Rasistiska och sexistiska stereotyper befäster makten hos dem som innehar den och formuleras som generella termer för att beskriva en hel grupp människor, exempelvis ”romer är alltid...”, ”judar är alltid...”. Användning av ord som ”våldsamma”, ”tjuvaktiga” eller ”oärliga” vid omnämnande av EU-medborgare som identifieras som romer, både i nyhetsmedia och sociala medier, är som klippta ur Statens Rasbiologiska Institutets klassificeringar eller nazisternas propagandafilmer. Även det till synes ”neutrala” rapporteraandet av personer som ber om pengar på gatan och som är romer föder in i rasistiska stereotyper. Detta då människorna bakom berättelserna och omständigheterna som ledde dem till att försörja sig genom att be om pengar osynliggörs.

Dessa rasistiska tankegångar fungerar, som historien lärt oss, inte bara som ett ”tänk” utan som realpolitik i form av exempelvis rasbiologiska praktiker såsom Sveriges tvångssterilisering av romer mellan 1930- och 60-talet, eller som argumentation för utvisning av europeiska romer idag.

Ett exempel på det är när ett 30-tal EU-medborgare utvisades från Sverige till Rumänien år 2010. Dåvarande migrationsminister Tobias Billström förklarade beslutet med att dessa medborgare var i Sverige och tiggde, vilket han klassificerade som ett ”oärligt” sätt att försörja sig, enligt honom skäl nog för utvisning.

Då tiggeri inte är olagligt i Sverige och eftersom många av de utvisade inte tiggde utan istället var verksamma

Foto: TriArt

som gatumusikanterkritiserades ställdes den kritiska frågan om det "oärliga" i att spela musik på gatan. Trots att Billström blev kritiserad av Europarådet fick hans handlande inga politiska konsekvenser på hemmaplan. Både hans uttalande om att "stoppa människor som tigger" samt sammankopplingen av begreppen tiggare-romer-oärliga kunde ha varit hämtat från den lag om inreseförbud för romer som var i kraft mellan 1914 och 1954 och visar att inte mycket har hänt när det kommer till de rasistiska fördomar som romer möter.

Romerna har levt i Sverige sedan 1500-talet och i Europa sedan åtminstone 1300-talet. Ändå utsätts de än idag för rasistiska påhopp och marginalisering. I filmen beskriver en kvinna hur hon är rädd för att sova eftersom personer kommer och vill riva hennes tält om natten. Trots att arkivfilmen är över 40 år gammal kunde berättelsen ha kommit från en svensk stad idag. Antiziganismen, precis som antisemitismen, har en lång historia i Sverige och är närvarande i det publika och politiska samtalet än idag. Likaså det rasbiologiska tänkandet, som bland annat manifesteras i rasistiska stereotyper både vad gäller ett generaliserande om "det romska" och ett generaliserande om "det svenska". I filmen kritiserar Katarina Ivar Lo-Johanssons stereotypa syn på romerna som en önskan att behålla romerna i segregation. Uttalanden om typiskt "svenska" eller "romska" (eller franska eller italienska och så vidare) beteenden är i grund och botten rasistiska uttalanden. Alla kulturer och traditioner är i ständig omvandling och rörelse, det finns ingenting som är, bara samtida tillfälliga företeelser och vanor.

- I filmen framställs Katarinas kamp i dialog med ett politiskt etablissemang. Diskutera vilket ansvar politikerna tog för romerna. Finns det några kopplingar till hur politiker idag ansvarar, eller inte, för romers situation?

- Analysera vilka ord som används av politikerna i filmen när de diskuterar romernas situation. Ta exempel-

vis scenen där Olof Palmes motiverar avvisningen av de franska familjerna. Vilka ord/formuleringar väljer Palme och vilken syn på romerna ger de uttryck för?

- I en klippsekvens just innan det berättas om hur Rosa och Katarina börjar på folkhögskola sker en snabb sammanställning av bilder från å ena sidan ett tältläger, och å andra sidan svenska flaggor och "folk på stan". Hur används kontraster i scenen? På vilket sätt konstruerar denna klippsekvens "det svenska" eller "det romska"?

- Titta på Arne Sucksdorfs kortfilm *Uppbrott* (1949) på filmarkivet.se. Punkta ner hur filmen väljer att gestalta "det romska". Tänk på: Vilka val har regissören gjort vad gäller scenografi/rekvisita/miljö. Vad utspelas? Vem gör vad? Hur är de klädda?/Hur ser de ut?

- Precis som skollagen gäller alla, så gäller rätten till fri rörlighet inom EU-länderna alla EU-medborgare. Den diskriminering och antiziganism som håller nere romer i fattigdom har historiskt tvingat dem att flytta för att kunna försörja sig. Bristen på arbetstillfällen tvingar en del euro-peiska romer att tigga som försörjningsmöjlighet idag. Analysera ett antal nyhetsartiklar som på olika sätt rapporterar om romer idag. Se hur ofta ord som tiggare och romer sätts samman i nyhetsrapporteringen. Kan ni hitta positiva berättelser? Hur många exempel på rapportering om "romer och arbete" hittar ni?

- Gör ett intervjuprojekt med eleverna där de i grupp ska skriva en positiv och personlig nyhetsartikel om en person som ber om pengar på gatan. Med positiv menas där de tar fasta på vad personen tycker om att göra, vad den drömmer om/tänker på och som tar fasta på vad läsaren av artikeln skulle kunna göra för att hjälpa. Läs exempelvis Martin Ezpeletas intervjuserie om "människorna bakom tiggarskålen" för inspiration. Länk hittar ni under *Tips på fördjupning*.

Bostad kommer först

I filmen beskrivs Katarinas politiska uppvaknande i samband med att hon lärde sig att läsa och skriva på Birkagårdens folkhögskola. Det var även där som hon kom i kontakt med deklARATIONEN om mänskliga rättigheter. Katarinas utveckling som läsande och skrivande människa ställs alltså i filmen som en förutsättning för hennes politiska engagemang.

Skolplikten kom inte att omfatta romska barn förrän 1959 och fortfarande 1965 visar filmen hur Katarina och hennes vänner demonstrerar för rätt till utbildning. Ingen förändring utan politik, slår Rosa fast och filmen visar tydligt att lagen inte alltid räcker till utan att man

också måste kämpa för att den ska följas. Politik kan aldrig vara en administrativ praktik, det måste vara en kampens praktik. I filmen understryker Katarina gång på gång hur bostadsfrågan är kopplad till utbildnings- och arbetsfrågan; ”först och främst bostäder, skola och arbete. Bostad först”. För att kunna ingå i vilken stabil sysselsättning som helst måste är det nödvändigt att få lov att stanna på en plats längre än tre veckor. Man behöver det minimum av komfort som krävs för att kunna återhämta sig och orka med sina dagliga aktiviteter.

Det Katarina säger kan verka så självklart att det känns överkligt att det ännu på 60-talet var en dröm för många romer i Sverige. Samtidigt lever stereotypen om romer som resande kvar än idag, vilket legitimerar diskrimineringen av deras rättigheter. I filmen utbrister Katarinas vän, diplomaten Thomas, att han fann det slående att man så sent som 1965 var tvungen att demonstrera för rätten att gå i skola.

Läs Marius berättelse på skolverkets webbplats. Länken hittar ni under *Tips på fördjupning*. Där berättar han om hur han inte kunde gå i skola i Rumänien och att det var först efter att han kom till Sverige 2007 som han fick en stabil skolgång.

- Diskutera hur ni ser på skolplikten och skollagen som del av att främja ett öppet och demokratiskt samhälle.
- Läs artikel 26 i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter om rätten till utbildning. Diskutera hur de olika rättigheterna är beroende av varandra. Vilka andra rättigheter (i vilka artiklar) är förutsättningar för att man ska kunna tillgodogöra sig utbildning om den ges? Och vilka andra artiklar i deklarationen är exempelvis beroende av att man har haft möjlighet att gå i skola till att börja med?
- Katarina skrev böckerna om Katitzi för att ”det måste bli barnen som skapar förändring”. Har ni läst någon bok som fått er att vilja skapa förändring? Eller har ni kanske varit med om någonting, träffat någon, sett något på film/TV som fått er att engagera er i en viss fråga? Vilken roll upplever ni att skolan spelat i ert engagemang? Gör ett filmprojekt där ni skapar en kort film där ni försöker skapa engagemang för och väcka medvetenhet om just ”er” fråga.

Historiens arv, världen imorgon

I berättelsen om Katarina Taikons liv finns en historia om hur vi föds in i livsvillkor som påverkats av händelser, stora som små i våra förfäders liv. I filmen berättar

Angelica om de 47 franska familjerna som sökte asyl 1969, en fråga som trots att det inte rörde sig om många personer, blev en stor nyhet i media. Filmen skildrar hur Katarina och gruppen kring henne tog strid för dem. I en intervju förklarar hon att det handlar om människor vars föräldrar och släktingar utplånats i koncentrationslägren. Konsekvenserna av nazisternas handlingar på 30- och 40-talet blev alltså aktuellt högpolitiskt stoff i Sverige på 60-talet och för Katarina var det viktigt att visa på Sveriges ansvar för romernas situation i ett större historiskt perspektiv. I en artikel av historikern Jan Selling berättas om hur svensk antiziganism och inreseförbud för romer mellan 1914-1954 direkt bidrog till att romer förvisades till koncentrationsläger. På så sätt kan vi se att Sverige aktivt bidrog till nazisternas mördande av mellan 200 000 – 500 000 romer och än idag är romerna extremt diskriminerade och utsatta som folkgrupp. De rättigheter som alla europeiska medborgare tar för givna är fortfarande mål för en politisk, ekonomisk och representativ kamp för Europas romer.

Till bilder av flyttbilar som lassas urberättar Angelica att Katarina och dem omkring henne ju faktiskt lyckades tömma de läger som fanns kvar i Sverige på den tiden. Hon menar dock att situationen blev svårare och mer komplicerad för romer som sökte sig till Sverige. En icke-namnngiven politiker säger i ett klipp att ”frågan måste lösas på europeisk nivå”. En annan frågar om ”vi” skulle ”få en invasion om det blev liberalare regler” med svaret ”Alldeles säkert” och kostnadsfrågan väcks. En journalist undrar ”om det finns en risk att Sverige översvämmas av zigenare”, varpå en icke-namnngiven man svarar att ordet översvämmas är för kraftigt men att en ökning är att förvänta sig. Dock finner personen att Sverige av humanitära skäl borde ta emot ännu fler personer som söker hjälp, men att då behöver fler än ”bara romer” inkluderas.

I dessa klipp finner vi uttalanden som känns igen ifrån våra samtida medier, inte minst Billström använde en del av dem i frågan om utvisningen av EU-medborgare 2010. Dock talas det inte i lika stor utsträckning om vilket ansvar som upprätthållandet av antiziganismen har när ett rasistiskt tänkande hindrar romer från att få tillgång till arbete, jobb och bostad och därmed ett värdigt liv. Det är inte bara politik och ekonomi som påverkar hur våra samhällen utvecklas, utan även de bilder, representationer och tank som påverkar våra handlingar i det ekonomiska och politiska. Vi behöver alla ta ansvar för hur våra handlingar, ord och uttalanden formar en värld imorgon.

- Diskutera om ni finner kopplingar mellan ovan beskrivna debattsekvens och samtida uttalanden av politiker? Exempelvis i de debatter som förekommit kring det tiggeriförbud som införts i vissa kommuner.
- I filmen talar vännen Hans om att Katarina bar på ett inre sår. Vilka ”svar” ges på vad det var som gav Katarina såret? Diskutera hur Katarina gestaltas som ”privatperson” kontra ”politisk aktivist”. Hur visar filmen att Katarinas personliga upplevelser gav kraft/motivation till att föra kampen?
- Intervjua en äldre släkting och sedan skriva en uppsats om hur historiska villkor, stora som små, i den egna släktens historia exempelvis fattigdom, urbaniseringen, diskriminering, arbetslöshet, genom generationerna påverkat de villkor som ni själva vuxit upp med.
- Fördjupa er i någon av de länkarna som erbjuds om romernas historia och diskutera ansvarsfrågan. Är orsak/verkan ett rimligt sätt att närma sig ansvarsfrågan eller handlar det om principer? Behöver en ha direkt orsak för att kunna avkrävas ansvar? Eller är det en principfråga att en alltid, oavsett orsakssamband bör hjälpa medmänniskor som flyr undan krig/svälter eller andra ohållbara situationer?

TIPS PÅ FÖRDJUPNING

Filmpedagogiskt paket kring de nationella minoriteterna

Huvudhandledning

Elina – som om jag inte fanns (Klaus Härö, 2003).
Drama om nioåriga Elina som gör uppror mot förtrycket av tornedalska skolbarn i 1950-talets Norrbotten.

Kid Svensk (Nanna Huolman, 2007).
Minoritet: sverigefinnar
Dramakomedi om 12-årig Kid som brottas med sin sverigefinska bakgrund när hon reser med sin mamma från Sverige till Finland.

Kådisbellan (Åke Sandgren, 1993).
Minoritet: judar.
Självbiografisk dramakomedi om en judisk pojkes tuffa uppväxt i 1920-talets Stockholm.

Sameblod (Amanda Kernell, 2017).
Minoritet: samer.
Drama om samiska Elle Marja som växer upp i rasbiologins tidevarv i 1930-talets Sverige.

Tala! Det är så mörkt (Suzanne Osten, 1993)
Minoritet: judar.
Drama om mötet mellan en judisk läkare och en ung nynazist i 1990-talets Sverige.

Turpa kiinni minun haters (Jon Blåhed, 2019)
Minoritet: tornedalingar.
Kortfilm om 22-åriga Maja som återvänder till Tornedalen efter ett dödsfall i familjen.

Romernas historia och samtida levnadsvillkor

"Jag har drömmar"

Intervju med svenska skoleleven Marius med romsk bakgrund, Skolverket 2014

Sofia Z-4515 (Sofia Taikon och Amanda Eriksson, 2005)

Ett seriealbum om romer under förintelsen.

"Vår romska historia"

Webbplats med lättöverskådlig redogörelse för romernas historia.

"Nordisk antiziganism drev romer till Auschwitz"
Artikel av historikern Jan Selling.

Nyutgåvan av Katitzi och Katitzi och Swing (Natur och kultur, 2015)
Lärohandledning till böckerna finns att ladda ner på nok.se.

"Människorna bakom tiggarskålen"
Martin Ezpeletas intervjuserie
"Dom kallar oss tiggare", Norrbottenskuriren, 2015.

Övriga länkar, filmtips, lästips

Taikon.se, webbplats om filmen med lärohandledningar, dikssionsmaterial med mera.

Kapitlet "Dokumentärfilm" i Introduktion till filmpedagogik, vita duken som svarta tavlan (red. Malena Janson, Gleerups, 2014).

Uppbrott (Arne Sucksdorf, 1949, 10 min)
Finns att se på Filmarkivet.se.

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna

PRODUKTIONSINFO

Sverige 2015
Regi: Gellert Tamas, Lawen Mohtadi
Producent: Gellert Tamas
Manus: Lawen Mohtadi och Gellert Tamas
Foto: Kim Silfving

Medverkande:
Rosa Taikon, Angelica Ström, Björn Langhammer, Michael Langhammer, Bernd Janusch, med flera

Tekniska uppgifter

Längd: 90 minuter
Censur: Barn tillåten
Svensk premiär: 2015-10-02
Distribution: Triart Film AB

Redaktion

Text: Miriam von Schantz (2015). Reviderad av Jonathan Rozenkrantz (2020).
Redaktör: Anna Håkansson/Jonathan Rozenkrantz, Svenska Filminstitutet
Huvudredaktör för Filmpedagogiskt paket för undervisning om de nationella minoriteterna: Jonathan Rozenkrantz

KONTAKT

filmiskolan@filminstitutet.se
filminstitutet.se/filmpedagogik

Observera
Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Här kan ni lära er mer om hur en hittar och boka film för visningar i lärande sammanhang: filminstitutet.se/skolbio